

Jukka Hankamäki

Dialoginen filosofia

Teoria, metodi ja politiikka

**DIALOGINEN
FILOSOFIA**

JUKKA HANKAMÄKI

DIALOGINEN
FILOSOFIA

TEORIA, METODI

JA

POLITIIKKA

2015

Kolmas editio.

Tämän teoksen on vuonna 2003 ensijulkaissut

Helsingin yliopiston Yliopistopaino.

Kannen kuvat: Akseli Gallen-Kallela.

Copyright © 2015 Jukka Hankamäki

Kustantaja: Books on Demand GmbH, Helsinki, Suomi

Valmistaja: Books on Demand GmbH, Norderstedt, Saksa

ISBN 978–952–318–541–8

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE	12

SAATESANAT TOISEEN PAINOKSEEN	14

FILOSOFISET LÄHTÖKOHDAT	17

Miten tutkia tuntematonta?	18
Etnisyyden filosofiset vaatekerrat	19
Transsendentaalifilosofian tarpeellisuus	22
Syrjäytynyt voi olla kuka tahansa	24
Esimerkkitapauksena seksuaalivähemmistöt	26
Käsitteitä ja tutkimustehtävä	28

I TEORIA	33

1. DIALOGISEN AJATTELUN PERUSTA: SOKRAATTINEN FILOSOFIA JA FENOMENOLOGIA	35

Kieltävä ja myöntävä filosofia	38
Narratiivisuus	39
Fenomenologian vaiheet	41
Kohti dialogista filosofiaa	43

2. MARTIN BUBER JA SINÄN KUTSU 47

Mystiikka ja transsendenssi	50
Persoonaa	52
Minä–Sinä ja Minä–Se	54
Minä–Se-suhteen esineellisyys	55
Dualismeista vapautuminen ja vähemmistöjen kohtaaminen	57
Miten tavoittaa kokemus tieteen keinoin?	60
Sinän kutsuminen ja puhuttelu	62
Omistamisesta olemiseen	64
Toiseuden ja erilaisuuden ero	65
Sukupuoliero on kaksiarvoinen tosiasia	66
Rakkaus	67
Toiseus ja ulkopuolisuus	69
Dialogin ehdot	70
Tieteellinen esiymmärrys ja interaktionismi	71
Ihminen on transsendentalia: tieto raja-arvona	72
Politiikasta, vallasta ja vastuusta	73
Totuuden objektiivisuus	76
Totuus on dialoginen	77
Yleistämisen ongelma	78
Dialogi on päämäärä sinänsä	79

3. EMMANUEL LEVINAS: KASVOT JA TOINEN 83

Miten Levinasin ajattelu muutti olemista ja aikaa?	86
Ontologisen perinteen kritiikki	87
Oleminen ennen ihmistä	91
Diakroninen aika	93

Kohti dialogista filosofiaa	95
Toisen kasvojen kohtaaminen	97
Kasvojen ilmestys ja jäsityttäminen	99
Totaliteettien murtaminen	100
Tarve, halu ja kaipaus	101
Egoismi, mekanismi ja materialismi: kun nettietiketti petti	104
Ruumiin fenomenologia: ääretön äärellisessä	109
Eros paljastaa toisen	111
Rakkaus murskaa selityksen	114
Jälkeläisyys	115
Kuoleman merkitys	117
Mistä puhumme, kun puhumme kielestä?	120
Sanotun ja sanomisen ero	121
Kielifilosofian dualistisuus ja tyylin ongelma	123
Itselle toinen?	127
Puhuminen ja kuuleminen: ”sadalla eurolla puheaikaa”	128
Analyyttinen filosofia valtakulttuurien poliittisena filosofiana	131
Katsominen ja näkeminen	139
Etiikan luonne	141
Epäsymmetria ja vastuullisuus	142
Vastuu ja vastaaminen	145
Läheisyys ja etäisyys	146
Yhteisöllisyys ja filosofian epäonnistuminen	149
Valittuna oleminen	151
Politiikan mahdollisuus	153
Etiikka ja tiedon rajat	154
Perustan ongelma	155
Absolutismin ja objektivismin tuolle puolen	157
Tieteellisestä vallasta	160

II METODI	163
4. DIALOGISUUS JA TULKINTA	165
Dialogisen ja hermeneuttisen metodin yhteinen perusta	166
Hermeneuttisen filosofian sisältö ja rajat	167
Hermeneuttinen kehä ja ymmärtämisen subjektiivisuus	168
Tiedon tulkinnanvaraisuus	169
Mitä on väärin ymmärtäminen?	172
Merkityksistä tarkoituksiin: vaikutushistoria ja situaatio	176
Miten dialogisuus ja hermeneutiikka täydentävät toisiaan?	177
Elämyksellinen kokeminen	178
Horisonttien sulautuminen	179
Keskustelu itsen kanssa	180
Ihmisen dualistinen olemus ja latentin merkitys	184
Teknisen tiedonintressin ylittäminen	185
Potentiaalisen aktualisoituminen	188
Tarkoitusten merkitykset: arvokkuus ja tärkeys	189
5. DIALOGINEN FILOSOFIA JA IHMISTUTKIMUKSEN HAASTEET	193
Seksuaalivähemmistöt tieteiden valtavirrassa	193
<i>La gaya scienza</i> : Jumala ei ole kuollut – hän on <i>homo</i>	197
Yleistämisen hybris	203
Naturalismin ja determinismin ongelmat	205
Syiden oletuksenvaraisuus ja selitystasojen kuilu	206
Naturalismin ideologiset lähtökohdat ja seuraukset	209
Ihmisen ja luonnon ero: susi sudelle ihminen?	212

Miksi systeemifilosofiat eivät tavoita dialogia?	214
Empiirisen tutkimisen karikoita	214
Dialogi – Kysymistä ja vastaamista?	216
Pragmatisoimisesta ja naturalisoimisesta	221
Vuorovaikutusteorioiden riittämättömyys	222
 6. DIALOGINEN METODI	 225
Mitä tarkoitamme, kun tarkoitamme tieteen dialogiseksi?	228
Keskustelun reunaehdot	229
Narratiivisuus ja epifaninen hetki	232
Myyttien olemassaolo: valtio ja totemismi	236
Dialoginen tilanne	238
Taiteet välillisyyden tilana	244
Fenomenologinen asenne dialogisen filosofian osana	247
Dialogisen tutkimisen yleisperiaatteita	248
 III <i>POLITIIKKA</i>	 253
 7. DIALOGI, TIEDE JA POLITIIKKA	 255
Tieteellisestä universalismista moniarvoisuuteen	256
Tieteelliset asenteet aatteiden ja ideologioiden osana	258
Metodologisen universalismin haaksirikko	259
Tasa-arvo lähtökohtana, vapaus päämääränä	261
Länsimaat ja kolmas maailma	263
Etninen monikulttuurisuus	264
Monikulttuurisuuden käsitteellisiä paradokseja	265
Maahanmuuttopolitiikan ongelmallisuus	268
Aatteista vaarallisin: poliittinen korrektius	271

Siirtolaisuuden retoriikka	275
Esimerkkejä Euroopasta	276
Historian todistus	281
Monikulttuurisuus Suomessa	283
Esteettinen ekskursio: älä ihanno! nomadeja!	284
Säilytä erilaisuus	287
Sananvapaudesta ja syrjinnän vähentämisestä	290
Suomettumisen pilakuvat	294
Totuuden vaara toisessa	299
Kunnian ja omantunnon kautta	300
Sensuuri ja seksi	301
Onnellisuus pelinä: miljoonien epätasaisesta jakautumisesta	303
Poliitikkojen ulkopuolisuus	306
Kapinan mahdollisuudesta	310
Veljeydestä ja yhteisestä järjestä	311
Omasta järjestä	313
Rationalismi kuin rauhanturvajoukot	316
Mitä terrorismi on?	319
Anarkismi ja kansainvälinen perustattomuus	322
Keskusteluista kieltäytyminen dialogisuuden osana	324
Miksi kansallista politiikkaa tarvitaan?	332
Etninen syrjintä ja Euroopan uni	335
Poliittiset puskurit ja valtiolliset välittäjät	336
Pienten erojen politiikka ja läheisyshypoteesi	338
Kansallisvaltioiden monikulttuurinen Eurooppa	341
Minne menet, Suomi?	343

YHTEENVETO	347
VIITTEET	353
LÄHTEET	395
KIRJALLISUUS	397
MUUT LÄHTEET	413

ESIPUHE

Alkaessani kirjoittaa tätä tutkimusta vuoden 2000 lopulla ajatteluani kiehtoivat kaksi keskeistä ongelmaa. Toinen niistä liittyy kysymykseen, jota pohdin jo kirjoissani *Minän rakentuminen ihmistieteissä* (1994) ja *Minä* (1995): miten kokemuksellinen minuus voitaisiin tavoittaa tieteen keinoin? Toinen keskeinen kysymys liittyy vähemmistöjen tutkimiseen: minkälainen metodologia ja moraalifilosofinen varustus tarjoaisivat sopivimman lähestymistavan kulttuurisen erilaisuuden kohtaamiseen?

Näitä kysymyksiä pyritään nyt avaamaan dialogisen filosofian keinoin. Dialogisen filosofian keskeisiä käsitteitä ovat 'keskustelu', 'toiseus' ja 'kohtaaminen'. Niiden leikkauspisteissä smaragdisoituvat Heideggerin fundamentaaliontologia sekä Buberin ja Levinasin transsendentaalifilosofinen antropologia. Olen käsitellyt toiseuden filosofiaa myös väitöskirjassani *Rakkauden välittäjä* (1997), jonka yksilöeettisiä teemoja suunnataan tässä teoksessa selvemmin yhteiskuntafilosofisiin ja -poliittisiin yhteyksiin.

Tullessani tekemisiin Suomen Akatemian "Syrjäytyminen, eriarvoisuus ja etniset suhteet Suomessa" -ohjelman kanssa olin varma, että kolmi-vuotinen ohjelma merkitsisi huomattavaa haastetta filosofialle. Saatuaani tilaisuuden toimia Syreeni-ohjelman epävirallisena filosofina olen kiitollinen mahdollisuudesta löytää filosofialle uuden toteutumisyhteyden. Kiitän kaikkia kollegojani niistä kymmenistä, ehkä jopa sadoista hyvistä neuvoista ja ohjeista, jotka he ovat malttaneet jättää mainitsematta. Kiitän Suomen Akatemian Kulttuurien ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikuntaa puolen vuoden tutkimustuesta, jonka kuluessa minun oli mahdollista kirjoittaa ja julkaista tämä teos esivalmistelut ja perustutkimus mukaan lukien.

Tätä kirjaa ei olisi ollut mahdollista kirjoittaa pelkästään omien voimien varassa, yksin. Olen pohtinut, miten filosofia syntyy erityiskulttuurien sisällä, minkälaista olisi seksuaalivähemmistöjen "oma" filosofia ja miten filosofia ja ulkopuolisuuden kokemukset liittyvät yhteen. Olen kiitollinen ystävilleeni Janille, Karille ja Tuomolle, enkä voi olla käyttämättä sanaa rakkaus, kun ajattelen heidän panostaan työlleni. Heidän vaikutuksestaan kaikki tässä kirjassa sanottu soveltuu niin etnisten vähemmistöjen kuin seksuaalivähemmistöjenkin elämään. Kiitän Yliopistopainon kustannuspäällikköä Sirkka Stoltia ja kustannustoimittaja Markku Pääskystä hyvästä yhteistyöstä.

Talo, jossa asun, sijaitsee kirkon ja uuden *Gay Center Don't Tell Maman* rakennusten välissä. Kävelykadulla maisemaa halkoo kuusi metriä korkea pronssinen obeliski, jonka nimi on huoletonta kaupunkilaistunnelmaa tavoitellen ”Viheltelevä helsinkiläinen”. Graniittiseen jalustaan kai-verretun tekstin mukaan se on pystytetty ystävällisen, avuliaan ja suvaitsevan kaupunkilaiskulttuurin kunniaksi. Mitä suurimmassa määrin itsestäni riippumattomista syistä luonani toimii tätä nykyä pieni filosofian laitos, jossa etsimme ystävieni kanssa totuutta. Kiitokseni: Jouko, Antti M., Marko K., Ari-Pekka, Pasi, Jukka, Jouni, Sauli, Tuomo P., Olli-Pekka, Markus B., Timo, Anssi, Mikko, Juha, Kai, Heikki, Samuli, Markku, Keijo, Matti, Kari P., Antti V., Markus M., Petri, Vesa, Tommi, Harri, Ilari, Kari L., Tuukka, Teppo, Mika, Joonas, Ville, Marko R., Toni, Jussi, Joakim, Jari, Niklas, Kari N., Ville G., Matthew, Atte, Mats, Timothy, Andrew, Kimi, Jani, Aki, Tuomas, Petteri, Tero, Joonas, Teemu ja Marius.

Tässä teoksessa ei tarkastella pelkästään tieteellisiä metodeja, vaan mielenkiinto kohdistuu erilaisuutta, vierautta ja toiseutta koskevaan filosofiaan. Kyse on yhtä hyvin etnisestä filosofiasta, suomalaisesta filosofiasta, kreikkalaisesta filosofiasta, homofilosofiasta ja lesbofilosofiasta kuin eksistenssifilosofiastakin. Haluan, että kirjani on leimallisesti vähemmistöjen omaa filosofiaa ja että siitä loistaisivat sateenkaaren kaikki värit.

Isolla Roobertinkadulla, itsenäisyyspäivänä 2002

Jukka Hankamäki

SAATESANAT TOISEEN PAINOKSEEN

Julkaistessani tämän kirjan ensimmäistä kertaa vuonna 2003 se herätti yllättävän paljon keskustelua akateemisessa yhteisössä ja aikakauslehtien sivuilla – siitä huolimatta, että dialogisen filosofian perusidea ei varmasti ollut kenellekään uusi. Vastaanotto oli filosofian dialogiselle olemukselle tyypillisesti ristiriitainen tai ainakin erimielinen. Teokseni saamat palautteet olivat pääosin myönteisiä, jopa kiittäviä,¹ mutta joukkoon mahtui myös arvioita, joiden sävy oli kielteinen.² Mika Waltari neuvoi ohjeissaan kirjailijoille, ettei kritiikkiin pitäisi koskaan vastata.³ Häneltä löytyikin viisautta pidättäytyä liioista kommenteista ja olla upottautumatta provokatiivisiksi tarkoitettujen mielipiteiden suohon, sisälsivätpä ne sitten kehuja tai moitteita. G. H von Wright puolestaan katsoi velvollisuudekseen vastata esitettyihin arvioihin ja testata näkemyksiään keskusteluissa. Kaunokirjailijalle Waltarin suosittelema toimintamalli sopii hyvin, sillä kaunokirjalliset teokset ovat itsenäisiä ja vertauskuvallisia luomuksia, joita joka tapauksessa tulkitaan monin eri tavoin. Sen sijaan filosofian olemukseen sisältyy argumentaatio ja pyrkimys yksiselitteisyyteen. Niinpä olen kunnioittanut palautteiden laatijoita vastaamalla heille ja kiittämällä sillä tavoin mahdollisuudesta käydä dialogia.⁴

Dialogisen filosofian osakseen saama huomio saattaa johtua siitä, että elävän ja keskusteleavan filosofian ihanne on hämärtynyt tieteenharjoittajien keskittyessä tyydyttämään lähinnä omaa kunnianhimoaan. Toinen syy *Dialogisen filosofian* virittämään mielipiteidenvaihtoon voi olla siinä, että dialogista ajattelua hyödyntävien eksistenssihermeneuttisten ja fenomenologisten ajatussuuntien kautta on esitetty paljon sellaista tiedekritiikkiä, joka on koetettu hävittää yliopistojen rakkikehissä. Tekstini ovat saattaneet heijastella asemaa, joka edustamalleni eksistenssifilosofiselle ajattelulle on pyritty määrittelemään suomalaisessa tiede-elämässä. Teokseni kirjoittamista, vastaanottoa ja käytyjen keskustelujen valtaulottuvuuksia analysoin pian ilmestyvässä suomalaisen nykyfilosofian historiassani, ja pieni synopsis tai ”prolegomena” tämän teoksen teemoihin sisältyy kokelmaani *Filosofiset viuhahdukset* (2007).⁵ Arvioni *Dialogisen filosofian* asemasta koko tuotantoni osana olen sisällyttänyt pääteokseeni *Enkelirakkaus* (2008).⁶

Vaikka olenkin monin tavoin irtautunut tämän kirjan taustateoreetikoista edeten omille filosofisille linjoilleni (mistä myös kollegani ovat jaksaneet minua muistuttaa), en ole pitänyt tarpeellisena muuttaa tämän teoksen ensimmäistä enkä toista osaa juuri mitenkään. Ne vähäiset täsmennykset, joita olen tehnyt, ovat lähinnä tutkimuksen ajantasaistamiseksi tehtyjä lisäyksiä. Merkittävimmät muutokset ovat koskeneet

kirjani kolmatta osaa ”Politiikka”. Päätökseni olla puuttumatta työni muihin osiin jälkikäteen ei tarkoita, että en haluaisi seistä sanojeni takana, vaan katson työni tulleen valmiiksi. Sellaisena toivon sen edelleen palvelevan tieteenfilosofisena ja metodologisena yleisteenä.

Kirjaani voitaneen pitää eräänlaisena avauslukuna 2000-luvun suomalaiseseen filosofiaan. Analyttisen filosofian, tietoteorian ja eksistenssi-filosofian keskeiset ongelmat tulivat laajalti käsitellyiksi viime vuosisadalla, mutta ne eivät tulleet luonnollisestikaan ratkaistuksi. Käsitykseni mukaan filosofian klassiset kysymykset puhuttelevat ihmisiä jo siksi, että *elämä sinänsä* sisältää tietyt peruskysymykset, joita jokaisen ihmisen on pohdittava. Filosofia poikkeaa erityistieteistä sen vuoksi, että filosofian piirissä käsitellään eettisiä ja arvokysymyksiä, joihin mikään reaalitiede ei voi vastata. Tällaisia kysymyksiä ovat ne, jotka koskevat elämän merkitystä, mielekkyyttä ja arvoja, hyvää elämää, politiikan päämääriä, kuolemaa, jumaluutta ja etiikkaa. Yksiselitteistä ”tietoa” näistä asioista ei ole, eikä niitä voida kääntää tutkittaviksi luonnon-tieteellisellä tapahtumatasolla: vain kokeellista, tilastollista tai muulla tavoin objektiiviselta näyttävää tutkimista varten, niin kuin aivotutkimus ja geeniteknologia ovat pyrkineet tekemään.

Tästä johtuu edelleen kaksi seikkaa. Ensinnäkin, filosofia ei ole perus-olemukseltaan tiedettä, ja siksi sille tulisi myöntää erityisasema yliopistolaitoksen sisällä. Ja toiseksi, filosofia ei ole epäilyistä huolimatta missään kriisissä erityistieteiden niin sanotun ”kehityksen” vuoksi. Syy filosofian asemaan akateemisen maailman kesto-suosikkina on se, että filosofiassa käsitellään kysymyksiä, jotka nousevat suoraan elämästä ja ihmisyydestä itsestään: siitä, että olemme olemassa. Filosofian kysymykset sisältyvät olemiseen itseensä, jolloin myös etiikan luonteeksi paljastuu sen haasteellisuus.

Etiikka on ensisijaisesti haaste, jonka se heittää maailmassa olevan ihmisen eteen ja jonka mukaisesti se vaatii jokaista ihmistä ottamaan kantaa eettiseen hyvään ja pahaan, moraaliseen oikeaan ja väärään sekä sekä niistä johdeltavissa oleviin normeihin. Uskon, että 2000-luvulla näihin kysymyksiin voidaan parhaiten vastata sellaisen filosofian avulla, jossa palataan tarkastelemaan yhteiskuntateoreettisia ja taloudellisia kysymyksiä sekä normatiivisen etiikan tarjoamia vaihtoehtoja, siis politiikkaa ja vallankäyttöä. Teokseni ei tietenkään pyri eikä vaadi *sitoutumaan* poliittisesti mutta ilmentää kylläkin käsitystäni, että suurin osa merkityksellisimmistä filosofiasta luodaan *vapaana* poliittisesta, taloudellisesta ja akateemisesta vallasta sekä kiistelevässä suhteessa niihin.

Kirjoitin tätä teosta alun perin Suomen Akatemian tutkimusohjelman ”Syrjäytyminen, eriarvoisuus ja etniset suhteet Suomessa” osana, mutta kirjaani tuskin voisi sanoa tyypilliseksi projektitutkimukseksi. Toivon,

että työlläni voisi olla sellaista yleistä merkitystä, joka käsitykseni mukaan tulee parhaiten näkyviin juuri silloin kun filosofialla on jokin käytännön elämään liittyvä toteutumisyyhteys. Tässä tapauksessa teokseni filosofiset teemat, kuten dialogisuus ja toiseus, liittyvät ajankohtaisaiheisiin, joita ovat etnisyys, erilaisuus, ihmisyksilöiden ja kansakuntien kohtaaminen, seksuaalinen kanssakäyminen, kansallishenkisyys, konfliktien ratkaisu ja eräät kansainvälisen politiikan ongelmat. Myös viestinnän, sananvapauden ja informaatiotekniikan olemusta tarkastellaan eräiden ajankohtaisilmiöiden valossa.

Teokseni ilmestymisen jälkeen sen aiheet ovat tulleet entistäkin poltavammiksi. Käytin jo New Yorkin vuoden 2001 terrori-iskun jälkimainingeissa runsaasti sivutilaa terrorismin taustojen ja ongelmien käsitteelyyn. Globalisaation ja internationalismin pyörteissä ovat varaukselliset mielipiteeni monikulttuurisuuden ja pakkokansainvälistämisen autuuttavuudesta uskoakseni tulleet ymmärrettäviksi ja löytäneet myös käytännölliset perustelunsa.

Berliinin vapauttamisen 19-vuotispäivänä 9.11.2008

Tekijä

Dialogisessa filosofiassa tarkastellaan, kuinka ihmistieteiden metodeja voidaan rakentaa filosofisten keskustelujen ja kohtaamisten varaan. Filosofian tohtori Jukka Hankamäen suositusta menetelmäkirjasta ja tieteen etiikan perusteoksesta on nyt saatavilla kolmas painos.

”Kirjan teoreettinen osa on Buberin ja Levinasin filosofiaa tuntevallekin erinomaisen antoisa. Kummankin filosofia on kuvattu asiantuntevan syvällisesti, mutta samalla konstailematta ja harvinaisen selkeästi.”

Maija Lehtovaara, Aikuiskasvatus 4/2003.

”Kirjan teoreettinen voima ja käytännöllinen haastava kirjoittamistapa tekee siitä erityisen arvokkaan. Hankamäki ei luultavasti ole pyrkinyt kirjoittamaan ’ikuista’ viisautta ja on siten onnistunut kirjoittamaan ajankohtaisen ja oletettavasti ajattomasti radikaalin kirjan, jonka anti ihmistieteiden tutkijoille ja toimijoille on luullakseni kestävää tekoa.”

Juha Varto, Niin & Näin 2/2003.

”Kokonaisuutena kirja on teoreettisesti vahva ja käytännöllisesti haastava esitys. Hankamäen kirjoituksen hienovireisyys tekee sujuvasti rönsyilevästä tutkimuksesta miellyttävää luettavaa.”

Pietari Almusa, Kulttuurivihkot 5/2003.

BoD^{TM}
BOOKS on DEMAND

www.bod.fi